

ปาเฮี้ยว: การเปลี่ยนแปลงตามโลกทัศน์และภูมิรู้ของชาวเชียงใหม่

Pa Hiao: Changes upon Chiang Mai People's worldview and Wisdom

ขนิษฐา อัมพอนพูน^{1*} อลิศรา มีนะกนิษฐ² และ วรณดี สุทธิรินารก³

Kanita Amponpun^{1*} Alisara Menakanit² and Wandee Sutthinarakom³

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตร์ โครงการสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

²อาจารย์ประจำ หลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตร์ โครงการสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

³อาจารย์ประจำ หลักสูตรศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

^{1*} Graduate student Master of Department Landscape Architecture, Interdisciplinary Graduate Program, Kasetsart University, Bangkok, 10900

² Association Professor in Master Degree of Landscape Architecture, Interdisciplinary Graduate Program, Kasetsart University, Bangkok, 10900

³ Assistant Professor in Doctorate Degree of Vocational Education, Faculty of Education, Kasetsart University, Bangkok, 10900

*Corresponding author, E-mail: kanita2522@gmail.com

บทคัดย่อ

ปาเฮี้ยว เป็นภาษาล้านนาหมายถึง ป่าช้า อดีตปาเฮี้ยวคือป่าพิธีกรรมใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับคนตายสำหรับประกอบพิธีฝัง และเผาศพ เท่านั้น ชาวบ้านกลัวปาเฮี้ยวถือเป็นป่าสงวน เป็นที่ของผีไม่มีใครกล้ารุกร้าการใช้พื้นที่ปาเฮี้ยวเปลี่ยนแปลงจนปัจจุบันเทศบาลนครเชียงใหม่ระบุว่าปาเฮี้ยวบางแห่งในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่เป็นพื้นที่รกรงประโยชน์มีการใช้พื้นที่อย่างหลากหลายจากเดิม งานวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อเข้าใจถึงปรากฏการณ์เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นค้นหาความสัมพันธ์ของโลกทัศน์ภูมิรู้กับการใช้พื้นที่ปาเฮี้ยวจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เก็บข้อมูลจากเอกสาร สัมภาษณ์การใช้พื้นที่ การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีส่วนได้เสียในการใช้พื้นที่ เช่น ผู้ประกอบพิธีกรรม และผู้อาศัยโดยรอบพื้นที่ เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ การใช้งานพื้นที่ กิจกรรม การบริหารจัดการ พิธีกรรมความเชื่อ ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ปาเฮี้ยว เกิดจากการปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ของชาวล้านนาจากอิทธิพลทางสังคมวัฒนธรรม และการเมือง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการให้ความหมายกับพื้นที่ปาเฮี้ยว จารีตเดิมถูกแทนที่ด้วยกฎหมายทำให้ประชาชนขาดความรู้สึกถึงมีส่วนร่วมในการสร้างบรรทัดฐานการพัฒนาสมบัติร่วมของชุมชน การถูกรุกรานทางวัฒนธรรมจากรัฐส่วนกลางทำให้ผู้รู้ ผู้นำชุมชนในอดีต ถูกแยกออกจากความสัมพันธ์แบบชุมชน ปาเฮี้ยวสามารถสะท้อนภาพการปรับตัวเพื่อสามารถที่จะดำรงอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

คำสำคัญ: ปาเฮี้ยว, โลกทัศน์, ภูมิทัศน์วัฒนธรรม

Abstract

Pa Hiao in Lanna language means cemetery. In the past, it was the place designated for burial and cremation only. Lanna people regarded it as a preserved and sacred place, only for the ghosts. Later on the use of Pa Hiao has changed. At present, Chiang Mai Municipality designated it as multifunctional area. Activities conducted in Pa Hiao were totally different from the past. This research aimed to understand this phenomenon, to find the relationship between Chiang Mai people's worldview and wisdom and the use of Pa Hiao from the past to the present time. Data were gathered from related documents, site survey and depth interviews of users' administrators, ritual performers and people who lived around the sites. The findings showed that the changes in physical use of Pa Hiao were the results of changes in Chiang Mai people's worldview. This worldview was changed according to socio- culture and political influences. The old norm was changed by law. Local community lost the sense of belonging to this former "community area". The law enforced from Bangkok, the political center, had separated the cultural tie that bound local people and Pa Hiao. However, Pa Hiao can reflect the ability to adapt to existing under changing circumstances.

Keywords: Pa Hiao, local cemetery, cultural landscape, worldvie

1. บทนำ

โลกทัศน์คือมุมมองที่มนุษย์ใช้ปฏิสัมพันธ์ต่อสรรพสิ่งภายนอก เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดระบบรูปแบบวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ของมนุษย์ “ป่า” ในความหมายและโลกทัศน์ของชาวล้านนามิใช่หมายถึงต้นไม้และผืนดินเท่านั้น แต่หมายรวมถึงความเชื่อว่ามีสิ่งเหนือธรรมชาติ ป่าเป็นสมบัติส่วนรวมเรียกกันว่า ป่าหน้าหมู ทุกคนมีสิทธิ์เป็นเจ้าของป่าและใช้ทรัพยากรจากป่า (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2543) ป่าเอี๊ยะนั้นเป็นป่าหน้าหมูประเภทหนึ่งเรียกว่า ป่าพิธีกรรมใช้ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับคนตาย การนับถือผีของชาวล้านนาเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่มีมาก่อนการเข้ามาของพระพุทธศาสนา โดยเชื่อว่าโลกมนุษย์กับโลกของผิวนั้นซ้อนทับกันอยู่และมีความเกี่ยวข้องกัน ผิวนั้นมาภายในทุกหนทุกแห่ง มีทั้งคุณและโทษแก่มนุษย์ (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, 2546) ชาวล้านนาเกรงกลัวผีในป่าเอี๊ยะเนื่องจากเชื่อว่ามีผีร้าย จึงระมัดระวังเป็นพิเศษ

เพื่อมิให้เกิดความไม่พอใจแก่ผี ซึ่งอาจส่งผลร้ายต่อตนเองและครอบครัวจนถึงหมู่บ้านที่อาศัย (อภิธาน สมใจ, 2541) จากการขยายตัวของเมืองทำให้ป่าเอี๊ยะเป็นป่าหน้าหมูเพียงรูปแบบเดียวที่หลงเหลืออยู่ในใจกลางเมือง พื้นที่ป่าเอี๊ยะในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ มีการเปลี่ยนแปลงจนมีการใช้พื้นที่อย่างหลากหลาย จากพื้นที่ที่มีลักษณะปิดใช้ประกอบพิธีกรรมเฉพาะกลายเป็นพื้นที่เปิด มีสิ่งปลูกสร้าง ที่ไม่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม แม้จะเป็นเรื่องกายภาพ แต่สิ่งก่อสร้างและการใช้งานเป็นผลมาจากโลกทัศน์ งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “ป่าเอี๊ยะ: การเปลี่ยนแปลงตามโลกทัศน์และภูมิรัฐของชาวเชียงใหม่” ซึ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านกายภาพและด้านโลกทัศน์ โดยงานวิจัยนี้นำเสนอเฉพาะส่วนของการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชาวเชียงใหม่ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ป่าเอี๊ยะ แสดงดังรูปที่ 1

สัญลักษณ์: ป่าเฮี้ยว

รูปที่ 1 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษาเขตเทศบาลนครเชียงใหม่และตำแหน่งป่าเฮี้ยว

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาโลกทัศน์และภูมิรัฐของชาวเชียงใหม่ต่อป่าเฮี้ยวในมิติของการเปลี่ยนแปลง
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการการใช้พื้นที่ป่าเฮี้ยวในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

3. วิธีการวิจัย

ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

ตารางที่ 1 วิธีการวิจัย

ข้อมูล	วิธีเก็บข้อมูล	การวิเคราะห์ข้อมูล
ความหมายของป่าเฮี้ยว	- ตรวจสอบเอกสาร สัมภาษณ์ ผู้ใช้ป่าเฮี้ยว ผู้บริหาร จัดการป่าเฮี้ยว ผู้ที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม และ ประชาชนทั่วไป	การวิเคราะห์เนื้อหา วิเคราะห์เชิงพรรณนา

ข้อมูล	วิธีเก็บข้อมูล	การวิเคราะห์ข้อมูล
บรรทัดฐาน: จารีต ชาติ กฎหมาย	- ตรวจสอบเอกสาร สัมภาษณ์ ผู้บริหาร จัดการป่าเฮี้ยว ผู้ที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับพิธีกรรม	การวิเคราะห์เนื้อหา วิเคราะห์เชิงพรรณนา
พิธีกรรมงานศพ	- ตรวจสอบเอกสาร สัมภาษณ์ กลุ่มคนที่เข้าไปใช้พื้นที่ป่าเฮี้ยว ผู้ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม และประชาชนทั่วไป	การวิเคราะห์เนื้อหา วิเคราะห์เชิงพรรณนา
ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับป่าเฮี้ยว	- สังกัดมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม - ตรวจสอบเอกสาร สัมภาษณ์กลุ่มคนที่เข้าไปใช้พื้นที่ป่าเฮี้ยว ผู้ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม และประชาชนทั่วไป - สังกัดมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม	การวิเคราะห์เนื้อหา วิเคราะห์เชิงพรรณนา

4. ผลการวิจัย

4.1 การให้ความหมายของป่าเฮี้ยว: อดีต – ปัจจุบัน

ชาวล้านนาเชื่อว่าเจ้าของป่าเฮี้ยวคือผี แม้ว่าต่อมาเมื่อพุทธศาสนาเข้ามามีอิทธิพล ชาวล้านนาแยกวัดออกจากป่าเฮี้ยวโดยเด็ดขาด (อภิธาน สมใจ, 2541) วิญญาณจะกลายเป็นผี หากนำเอาศพไปเผาทำพิธีในวัด ผีย่อมไม่มีที่พำนัก คนมีหน้าที่ช่วยกันดูแล การใช้พื้นที่จึงเป็นไปด้วยการตระหนักรู้ถึงผู้อยู่อาศัยในอีกโลกหนึ่ง (อนุ เนินหาด, 2547) ต่อมาพระราชบัญญัติสุสานและฌาปนสถาน พ.ศ.2528 ระบุว่า “ป่าช้า” หมายถึง สถานที่ที่จัดไว้สำหรับเก็บ ฝัง หรือเผาศพสำหรับประชาชน ปัจจุบันชาวเมืองเชียงใหม่ได้ให้ความหมายป่าเฮี้ยวว่าเป็นสถานที่เผาศพคนตาย (มันทนา ทองอุไร, 2556)

และจากแผนพัฒนาเทศบาลนครเชียงใหม่ 3 ปี พ.ศ. 2556 - 2558 ได้ระบุถึงป่าเขียวบางแห่งให้ใช้เป็นพื้นที่อรรถประโยชน์ เป็นพื้นที่ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย โดยมีเทศบาลนครเชียงใหม่มีหน้าที่เป็นผู้ดูแล บริหารจัดการ ซ่อมแซมปรับปรุงสถานที่ จัดการรายได้ รายจ่าย และบริการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน

4.2 บรรทัดฐาน: จารีต ขีด ข้อห้าม กฎหมาย

ชุมชนล้านนาสร้างกฎเกณฑ์ บรรทัดฐานร่วมกันเรียกว่ากฎหมายจารีต (ฮิต) หลักฐานจากคัมภีร์ไบเบิลที่คัดลอกสืบต่อกันมา ไม่น่าเชื่อว่าจารีตถูกใช้เมื่อใดแต่สันนิษฐานว่าอย่างน้อยตั้งแต่ พ.ศ.2325 เป็นต้นไป จารีตมีสองลักษณะ ได้แก่ 1) จารีตที่เป็นลายลักษณ์อักษรของธรรมศาสตร์ เช่น มังรายศาสตร์ ธรรมศาสตร์หลวง โดยสมาชิกในหมู่บ้านมีหน้าที่ร่วมกันบ้าน หากพบว่ามีกรณีกระทำผิดจะมีบทลงโทษ และการปรับค่าสินไหม (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และคณะ, 2546) 2) จารีตชุมชน ชาวล้านนาทุกระดับตั้งแต่ครอบครัวถึงระดับชุมชนเมื่อนั้นจะมีความสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายภายใต้ความเชื่อเรื่องผีเดียวกัน เช่น ผีปู่ย่า ผีบรรพบุรุษ ผีเจ้าที่ ผีเสื้อบ้าน ผีเมือง ฯลฯ ชุมชนต้องยึดมั่นปฏิบัติตามความเชื่ออย่างเคร่งครัด แม้ว่าศาสนาจะเข้ามาอิทธิพลในล้านนาเป็นเวลานานแต่ก็เริ่มโดยชนชั้นสูงทำให้การนับถือเป็นในลักษณะที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงส่ง แต่การนับถือผียังคงอยู่อย่างเหนียวแน่นจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากผีและคนล้านนานั้นมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับเมือง การนับถือผีมีข้อห้ามที่เคร่งกั้วกันมาก คือข้อห้ามที่เรียกว่า ขีด (บุญทา ศรีพิมพ์ชัย และ ศรีเลา เกษพรม, 2540) ซึ่งไม่มีบทลงโทษ แต่ถ้าผู้ใดกระทำผิดจากข้อห้ามเหล่านี้เชื่อว่าหมู่บ้านหรือชาวเมืองแห่งนั้นต้องได้รับความพินาศิบหาย โดยไม่

สามารถอธิบายถึงสาเหตุ เรียกว่า ต้องขีด หรือ ถูกขีด หลักจารีตเหล่านี้จะมีบันทึกบัญญัติครอบคลุมในทุกเรื่องของการใช้ชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และคณะ, 2546) เมื่อมีการการออกพระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดิน ร.ศ.127 (พ.ศ. 2451) กฎหมายที่ดินแบ่งที่ดินเป็นสองส่วนคือที่ดินของประชาชนเอกชนและที่ดินของรัฐ จากเดิมที่ชาวล้านนาแบ่งการใช้ที่ดินออกเป็นสามส่วน 1) ที่ดินของชาวบ้าน 2) ที่ดินของส่วนรวมซึ่งเรียกว่าป่าหน้าหมู่บ้าน และ 3) ที่ดินของเจ้านายหรือที่ดินของรัฐ โดยในสองส่วนแรกประชาชนจะเป็นผู้จัดการตนเองเป็นข้อตกลงภายในชุมชนและชุมชนต่อชุมชนภายใต้ประโยชน์ใช้สอยร่วมกัน การจัดการป่าหน้าหมู่บ้านไม่ใช้การควบคุมโดยรัฐแต่เป็นโดยคนท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงจากจารีตเป็นกฎหมาย ทำให้รูปแบบการจัดการแบบจารีตดั้งเดิมไม่ได้รับการยอมรับ จากโลกทัศน์เดิมชาวล้านนาใช้หลักจารีตทำให้ผู้คนในชุมชนช่วยกันดูแลพื้นที่สาธารณประโยชน์ที่ใช้ร่วมกัน ไม่มีใครเป็นเจ้าของหรือสามารถจับจองได้ ผีเป็นผู้ดูแล หลังจากมีการใช้โฉนดที่ดิน พื้นที่ส่วนกลางบางส่วนได้กลายเป็นพื้นที่ของรัฐ ในช่วงแรกนั้นการพัฒนาต้องมาจากส่วนกลางคือสยามทำให้ชาวบ้านต้องปฏิบัติตาม การถูกลดบทบาทจากการเป็นผู้ควบคุมบริหารจัดการกันเองกลายเป็นเพียงผู้ใช้ทำให้ชุมชนขาดความต่อเนื่องในการสร้างความร่วมมือในการบริหารจัดการพื้นที่ของตนเอง ต้องพึ่งพาเพียงอำนาจรัฐ

4.3 พิธีกรรมงานศพ

ก่อนอาณาจักรล้านนาพิธีกรรมฝังศพถือว่าเป็นพิธีกรรมของชนชั้นนำ คนทั่วไปจะทิ้งศพไว้บริเวณป่าราวพ.ศ. 2121 มีบันทึกพงศาวดารโยนกถึงการเผาศพ มีการสร้างพิมานบุษบกบนหลังนกหัสติลิงค์ถวายพระเพลิงศพพระนางวิสุทธิเทวี กษัตริย์องค์สุดท้ายแห่ง

ราชวงศ์มังรายผู้ครองล้านนา ซึ่งขณะนั้นตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า (เพ็ญสุภา สุขคตะใจอินทร์, 2554) จนถึงปัจจุบันยังคงมีการสร้างปราสาทนักษัตรลึงค์ เมื่อมีพระสงฆ์ระดับผู้ใหญ่มรณภาพ (สิลา วีระวงส์, 2529) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2317 ล้านนาเป็นประเทศราชของสยาม พิธีศพเจ้านายจะเป็นไปตามระเบียบของสำนักพระราชวัง เมื่อเจ้านายสิ้นชีวิตลงจะได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานโกศสำหรับบรรจุศพ สามัญชนจะทำการฝังเพียงอย่างเดียว เชื่อว่าต้องรักษาร่างกายไว้เพื่อใช้ในการเกิดชาติต่อไป (พระอธิการพิพัฒน์พงษ์ ฐานวุฑฺโฒ, 2554) หลังจากปี พ.ศ. 2430 เริ่มมีการเผาศพของสามัญชน โดยแบ่งแยกระหว่างการเผาและการฝังตามลักษณะของการตาย หากตายดีจะได้รับมีการเผาศพเพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้ตาย หากตายร้ายหรือตายโหงจะทำพิธีการฝังตามจารีตเดิม (ศรีเลา เกษพรหม, 2551) หลังปี พ.ศ. 2530 จนปัจจุบัน การตายทุกรูปแบบเขตเทศบาลนครเชียงใหม่จะใช้วิธีการเผาศพเพียงอย่างเดียว (สิงห์คาน วิถี, 2556) พิธีการตอนอื่น ๆ นั้นยังคงไว้เช่นในอดีต รูปแบบพิธีการของการตายดีจะมีการจัดอย่างปราณีต สวยงาม นิยมจัดให้ใหญ่โตเพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ผู้ตาย แสดงถึงความรักอาลัยที่ครอบครัวมีต่อผู้ตายและแสดงถึงฐานะของเจ้าภาพ (วิชาญ ธรรมเสน, 2556)

4.4 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับป่าเฮี้ยว

4.4.1 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการงานศพ

4.4.1.1 ผู้มาร่วมงาน ชาวล้านนาถือว่างานศพเป็นงานหนัก ลูกหลานมีความทุกข์ ทุกครัวเรือนถือเป็นภาระหน้าที่ หากได้ทราบข่าวว่ามีการตายเกิดขึ้น จะพากันไปช่วยเหลือคนละไม้คนละมือ

4.4.1.2 สล่า มาจากภาษาพม่าแปลว่า ผู้รู้วิธีการ บุคคลเหล่านี้เป็นที่เคารพนับถือของคนในหมู่บ้าน การทำงานช่างฝีมือทุกอย่างต้องมีครู สล่าจึงทำขึ้นตั้งขั้นครู

เพื่อเป็นการบูชา ชาวบ้านจะมีค่าตอบแทนเรียกว่าการยกขันครู (อนุ เนินหาด, 2547)

4.4.1.2.1 สล่าศพหรือสล่าแห้ว คือผู้รู้วิธีการเกี่ยวกับศพ ผู้ที่จะเป็นสล่าศพต้องเคยเป็นหนาน หรือเป็นผู้ลาสิกขาบทในขณะเป็นพระสงฆ์ ต้องบวชเรียนเกินพรรษาขึ้นไป บางหมู่บ้านสล่าศพและปู่จ่านี้อาจเป็นคนคนเดียวกัน ปัจจุบันอาชีพสล่าศพในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่เป็นพนักงานของรัฐมีหน้าที่ดูแลบริการในการทำศพ โดยเฉพาะได้รับค่าตอบแทนและสวัสดิการจากรัฐ

4.4.1.2.2 สล่าไม้ หรือสล่าปราสาท เดิมคือช่างไม้ในหมู่บ้าน (อภิธาน สมใจ, 2541) ปัจจุบันสล่าไม้มีการพัฒนารูปแบบปราสาท มีการรวมตัวกันสร้างกลุ่มที่เข้มแข็ง เช่น มีการสร้างเว็บไซต์ชมรมคนอักษปราสาทสังสาร ดอท คอม เป็นต้นเพื่อเผยแพร่พิธีกรรมการงานศพ และเป็นช่องทางในการติดต่อแก่ผู้ที่สนใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือต้องการใช้บริการ (ณรงค์ ลาตดี, 2556)

4.4.1.2.3 สล่าแห่ หมายถึงผู้เล่นดนตรี มหรสพ ช่วยลดบรรยากาศความน่ากลัวในพิธีศพ ประโยชน์จิตใจของญาติ ผู้ตายต้องเป็นผู้กว้างขวางจึงจะมีบารมีพอที่จะทำได้เพราะการตั้งวงต้องมีการรวมสมาชิกกัน ปัจจุบันช่วง 5-10 ปีที่ผ่านมา สล่าแห่เป็นที่ต้องการมากขึ้น มีการอัดเทปและทำเป็นแผ่นซีดี ออกจำหน่ายสำหรับประชาชนทั่วไปและผู้ที่ต้องการประหยัดงบประมาณ นอกจากนี้ยังมีบริการให้เช่าเครื่องเสียงด้วย (นรินทร์ มุลแก้ว และสงกรานต์ สุปัญญา, 2556)

4.4.1.3 ปู่จ่าน ผู้นำพิธีกรรม บางคนสามารถประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีด้วย โดยศึกษาจากพระเมื่อบวชเรียน ปู่จ่านนั้นรับค่าตอบแทนเป็นขันตั้งและซองปัจจัย เช่นเดียวกับพระสงฆ์ ปู่จ่านในเทศบาลนครเชียงใหม่ ปัจจุบันจะประจำอยู่ที่วัดมีหน้าที่แนะนำกระบวนการงานพิธีต่าง ๆ แก่เจ้าภาพงานจนกระทั่งถึงส่งขบวนไปป่าเฮี้ยว เมื่อถึงป่าเฮี้ยวสล่าศพจะเป็นผู้ดำเนินพิธีการต่อ

4.4.1.4 พระสงฆ์ ในอดีตพระสงฆ์จะประกอบพิธีโดยใช้บทสวดที่เรียกว่าการสวดสัชา เพื่อให้เกิดธรรมสังเวชแก่ผู้ฟัง ถึงอนิจจังแห่งชีวิต แต่ในปัจจุบันใช้การสวดพระอภิธรรมแทน (เอกพงษ์ ประดิษฐ์พงษ์, 2555) จะเห็นได้ว่าเดิมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมงานศพมักจะเป็นอาสาสมัครในหมู่บ้าน แต่ในปัจจุบันการจัดพิธีศพเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลและครอบครัวผู้ตาย เมื่อมีการจัดงานพิธีเผาศพทางเจ้าภาพจะต้องเป็นผู้ดำเนินการจัดหา จัดเตรียมงานพิธีเอง ซึ่งบริการเหล่านี้เจ้าภาพต้องจ่ายเงินจัดซื้อจัดจ้างทั้งสิ้น

4.4.2 กลุ่มคนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ป่าเขียว

4.4.2.1 ผู้บริหารจัดการป่าเขียว ในปีพ.ศ. 2526 มีประกาศราชกิจจานุเบกษาฉบับขยายเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ จากเดิม 17.50 เป็น 40.216 ตารางกิโลเมตรปัจจุบันมีป่าเขียวที่อยู่ในการดูแลของเทศบาลนครเชียงใหม่ทั้งหมด 10 แห่ง ใน 4 แขวง โดยแยกการจัดเก็บรายได้ และการบริหารงานออกไปตามแขวง การขออนุญาตประกอบกิจการทางแขวงจะเป็นผู้ส่งเรื่องมายังส่วนกลาง ส่วนงานออกแบบและก่อสร้าง ฝ่ายออกแบบกองช่างเทศบาลนครเชียงใหม่จะเป็นผู้ดูแล โดยรูปแบบและศาลาจะเป็นแบบมาตรฐานที่มาจากส่วนกลางคือ สำนักโยธาธิการและผังเมือง กรุงเทพฯ (คงกะพันท์ พงศ์นาวา, 2557)

4.4.2.2 ผู้ใช้พื้นที่ป่าเขียวประกอบกิจกรรมอื่นๆ เช่น พักผ่อนหย่อนใจ เนื่องจากป่าเขียวนั้นมีต้นไม้ใหญ่มาก ให้ร่มเงา ผู้คนไม่หว่นวาย ไม่เสียค่าใช้จ่าย และใกล้แหล่งชุมชนสามารถนัดพบกันได้สะดวก (อาทิตย์ แก้วเรือน, 2556) แม้ปัจจุบันจะมีการใช้งานป่าเขียวในรูปแบบต่างๆ แต่ประชาชนที่เข้ามาใช้งานส่วนใหญ่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนะทางในการจัดการพื้นที่แต่อย่างใด

5. การอภิปรายผล

5.1 ป่าเขียวมีความหมายที่เปลี่ยนไปนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน จากเดิมป่าเขียวเป็นพื้นที่ป่าหน้าหมู่บ้าน ที่อยู่ชายขอบของชุมชนเมือง เป็นพื้นที่สำหรับสามัญชนในการประกอบพิธีกรรมเพื่อส่งดวงวิญญาณไปสู่อีกภพภูมิ ชาวล้านนาไม่นิยมประกอบพิธีกรรมในวัด ด้วยความเชื่อว่าการวิญญาณอาจไม่มีที่อยู่เนื่องจากวัดเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ปัจจุบันการขยายพื้นที่ของเมืองได้โอบรัดล้อมพื้นที่ป่าเขียว แต่ป่าเขียวยังคงดำรงการเป็นพื้นที่สำหรับเผาศพ และประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย เช่นเดิม แต่ยกเลิกกิจกรรมการฝังศพเนื่องจากนโยบายของรัฐในเรื่องสุขอนามัย และมลพิษ จากข้อจำกัดของพื้นที่ในเมืองทำให้พื้นที่ว่างจากการฝังในอดีตถูกนำมาใช้ในลักษณะอื่นประโยชน์มากขึ้น ได้แก่ 1) ใช้ในส่วนราชการ เช่น ที่ทำการแขวง 2) กิจการชุมชน เช่น หน่วยกู้ภัย 3) กีฬาและนันทนาการ(เพื่อสุขภาพ) เช่น สนามบาสเกตบอล 4) อื่นๆ เช่น จุดพักรถโดยสาร

5.2 โลกทัศน์ของชาวล้านนาที่เปลี่ยนแปลงไป มองว่าป่าเขียวเป็นพื้นที่ในลักษณะของรัฐที่สามารถนำมาใช้แบบบรรดประโยชน์มากกว่าการเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในการประกอบเฉพาะพิธีกรรมความตาย ส่งผลให้การใช้พื้นที่ที่มีความหลากหลายมากขึ้น

5.3 บทบาทในการจัดการพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่ชุมชนมีการจัดการพื้นที่โดยลำพัง จากบุคคลที่มีความสำคัญของชุมชน และผู้มีส่วนได้เสียในพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายภายใต้ จารีต และวัฒนธรรมล้านนา โดยมีข้อกำหนดคือ ชิด หรือข้อห้าม ปัจจุบันบุคลากรจากองค์กรของภาครัฐมีบทบาทในการจัดการพื้นที่ร่วมกับชุมชน ทำให้การจัดการมีข้อกำหนดเพิ่มเติมคือ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของทางราชการ

โดยเทศบาลใช้เป็นกลไกสำคัญในการจัดการพื้นที่ และกำหนดกิจกรรมที่ดำเนินการในพื้นที่

5.4 การดำรงอยู่ในทางพิธีกรรมของพื้นที่ป่าเฮี้ยวกลางเมือง เดิมมีปราชญ์ชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม คือ สล่าไม้ปู่ (ผู้เล่นดนตรี) สล่าแห่ (ช่างทำปราสาท) จ่านมีหน้าที่เป็นผู้นำทางพิธีกรรม พระสงฆ์มีหน้าที่เทศน์ธรรมปราชญ์ชาวบ้านเหล่านี้เดิมคืออาสาสมัครซึ่งผู้คนให้ความเคารพนับถือ ปัจจุบันการทำหน้าที่ของบุคคลเหล่านี้ได้รับคำตอบแทนจากการจ้างของญาติผู้ตาย ทำให้ภาพเคารพ ขย่งลดลง

6. บทสรุป

ผลการศึกษาโลกทัศน์และภูมิรู้ของชาวเชียงใหม่ที่มีต่อป่าเฮี้ยวพบว่า ความเปลี่ยนแปลงภายนอกที่เกิดขึ้นทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนโลกทัศน์เพื่อการปรับตัวให้สามารถดำรงอยู่ภายใต้สังคมที่เปลี่ยนแปลง ป่าเฮี้ยวเป็นพื้นที่หนึ่งที่สะท้อนให้เห็นการดำรงอยู่ผ่านการเปลี่ยนแปลงในขณะที่ป่าหน้าหมู่บ้านอื่น ๆ ได้หายไปหมดสิ้น อย่างไรก็ตามไม่สามารถปฏิเสธได้ว่านับวันคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของป่าเฮี้ยวล้านนาที่เคยเกิดจากความเข้มแข็งของชุมชนถูกลดทอนลง ข้อเสนอแนะจากการวิจัยนี้คือ การพัฒนาควรเปิดกว้างให้แก่คนในสังคม ดังนี้

6.1 การสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมร่วมกัน โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมในอดีต ความเชื่อจารีตประเพณีดั้งเดิมเพื่อทราบถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มีคุณค่า เพื่อเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งในการสร้างโลกทัศน์ก่อนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ เพื่อชุมชนสามารถสร้างข้อตกลงร่วมกัน

6.2 ผู้ใช้มีส่วนร่วม ผู้รู้ และผู้ใช้งานป่าเฮี้ยวควรมีสิทธิและส่วนร่วมในการเสนอ บทบาท หรือกำหนด

นโยบายในการจัดการพื้นที่อย่างเท่าเทียม ไม่เพียงแต่รัฐและหัวหน้าชุมชน

6.3 การพัฒนาอาชีพที่เกิดจากพิธีศพปัจจุบันสล่าได้รับคำตอบแทนเป็นตัวแทนซึ่งเป็นปัจจัยในการดำรงชีพ แต่ขาดความภาคภูมิใจในลักษณะจิตวิญญาณตั้งแต่ก่อนรัฐควรมีส่วนช่วยเพื่อสืบทอดศิลปะ ส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรม

6.4 จัดทำผังแม่บทเพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาพื้นที่ร่วมกันรวมทั้งการสร้างแนวทางการบริหารจัดการในอนาคต โดยประชาชนผู้มีส่วนได้เสียและรัฐ

7. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณผู้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลทุกท่าน และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ผู้สนับสนุนเงินทุนบางส่วนในการทำวิจัยนี้

8. เอกสารอ้างอิง

- คงกะพันซ์ พงศ์นาวิ. (2557). สถาปนิกเทศบาลนครเชียงใหม่. สัมภาษณ์. 20 กุมภาพันธ์ 2557
- ณรงค์ ลาดดี. (2556). สล่าปราสาท. สัมภาษณ์. 15 พฤศจิกายน 2556.
- เทศบาลนครเชียงใหม่. (2555). แผนพัฒนาเทศบาลนครเชียงใหม่สามปี พ.ศ.2556-2558. เทศบาลนครเชียงใหม่: กระทรวงมหาดไทย.
- ทศพร โสดาบรรล. (2548). คติการสร้างเมืองเชียงใหม่ในวัฒนธรรมล้านนา. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- นรินทร์ มูลแก้ว. (2556). สล่าแห่. สัมภาษณ์. 17 ตุลาคม 2556.

- บุญทา ศรีพิมพ์ชัย และ ศรีเลา เกษพรม. (2548). ขีด
ข้อห้ามในล้านนา. โครงการหลักนิเวศวิทยา
ชุมชนล้านนาสถาบันวิจัยสังคม เชียงใหม่.
โรงพิมพ์ กราฟิกส์ แอนด์ สกรีน. เชียงใหม่
- พระอธิการพิพัฒน์พงษ์ ฐานวฑฺฒโ (ใจกว้าง). (2554).
ศึกษาความเปลี่ยนแปลงการจัดงานศพของ
ชาวพุทธ: กรณีศึกษาบ้านหมื่น ตำบลนาปรัง
อำเภอปง จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.
- เพ็ญสุภา สุขคตะใจอินทร์. (2554). คอลัมน์ ปริศนา
โบราณคดีในมติชนสุดสัปดาห์ ออนไลน์
ฉบับวันศุกร์ที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2554 ปีที่
31 ฉบับที่ 1593 หน้า 75.
- มันทนา ทองอุไร. (2557). ผู้ใช้สถานที่ป่าเขียวหยา
เพื่อประกอบพิธีกรรมเผาศพ. สัมภาษณ์.
20 กุมภาพันธ์ 2557.
- วิชาญ ธรรมเสน. (2556). สถาปัตยกรรมดั้งเดิมพนักงาน
เทศบาลนครเชียงใหม่ ป่าเขียวหยา.
สัมภาษณ์. 15 สิงหาคม 2556.
- สิงห์คาน วิถี. (2556). พนักงานเทศบาลเชียงใหม่
ป่าเขียวสันตู่เหล็ก. สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม
2556.
- สีลา วีระวงส์. (2529). ฮิตสิบสอง. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม
วิทยาลัยครูอุบลราชธานีจากงบประมาณ
ส่งเสริมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ของ
กรมการฝึกหัดครู.
- สงกรานต์ สุปัญญา. (2556). สล่าแห่. สัมภาษณ์.
17 ตุลาคม 2556.
- ศรีเลา เกษพรม. (2556). วิถีชีวิตคนเมือง. สถาบันวิจัย
สังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่:
สารกิจการพิมพ์.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, ชลธิรา สัตยวัฒนา, สมบัติ
บุญคำเอียง และ ลมุล จันทน์หอม. (2546).
สิทธิชุมชนท้องถิ่นพื้นเมืองดั้งเดิมล้านนา
กรณีศึกษาชุมชนลัวะ ขวน ลือ ปกาเกอญอ
(กระเหรี่ยง) ในจังหวัดน่าน เชียงราย และ
เชียงใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติ
ธรรม.
- อนุ เนินหาด. (2547). ผีปู่ย่า พระสงฆ์ ปู่จ่าน ป่าเขียว
และสัปเหร่อ. เชียงใหม่: บริษัทนพบุรีการ
พิมพ์ จำกัด.
- อนุชิต เรือนทอง. (2556). พนักงานเทศบาลนคร
เชียงใหม่ ป่าเขียวสันตู่เหล็ก. สัมภาษณ์.
24 ตุลาคม 2556.
- อภิธาน สมใจ. (2541). งานศพล้านนาปราสาทนกกหัสติ
ลิ่งค์ผู้ไม้ศพ. เชียงใหม่: กลางเวียงการพิมพ์.
- อาทิตย์ แก้วเรือน. (2557). ผู้อาศัยในเขตกำแพงเมือง
เชียงใหม่และผู้ใช้สถานที่ป่าเขียวหยาเพื่อ
ประกอบพิธีกรรมเผาศพ. สัมภาษณ์.
20 กุมภาพันธ์ 2557.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2543). พลวัตของชุมชนในการ
จัดการทรัพยากรกระบวนการและนโยบาย.
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- เอกพงศ์ ประดิษฐ์พงษ์. (2555). พิธีศพพระเถระ
ล้านนา ที่แฝงด้วย...ปริศนาธรรมแนวคิดไป
ถึงชาวบ้าน หนังสือพิมพ์คมชัดลึก ออนไลน์
ฉบับวันพุธที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2553.